

**Національний університет біоресурсів і
природокористування України**

Юридичний факультет

Кафедра теорії та історії держави і права

**Студентський науковий гурток «Клуб юних
теоретиків»**

**Студентський науковий гурток «Дискусійний
клуб «De jure!»**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

учасників

XVI ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО- ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ «ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ОЧИМА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ»

16 листопада 2023 р.

м. Київ

УДК: 340:167.1:378.2

Матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
«Проблеми юридичної науки очима молодих науковців»

П.78

Проблеми юридичної науки очима молодих науковців : зб. наук. пр. XVI
Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 16 листопада 2023 р.) / Укладачка:
Віра Качур. К., 2023. 234 с.

У збірнику подані наукові здобутки учасників, що присвячені
проблемам юридичної науки.

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

**За зміст наукових матеріалів відповідальність несуть їх автори та
наукові керівники**

Смолінська Галина

здобувачка 4 курсу, факультету громадського розвитку
та здоров'я ЛНУВМБ імені С.З. Гжицького (м. Львів)

Легітимність російської держави у політично-правових поглядах Тараса Шевченка*

Ще зі шкільних років мене заторкнула тема несправедливості та жорстокості покарання солдатчиною для Тараса Шевченка, який всього-навсього писав вірші, нехай геніальні, але такі вірші, творив естетику. Однак, здобуваючи фах юриста, стала замислюватися над тематикою дещо з іншого кута зору.

Отже, формою правління Російською імперією в Шевченкові часи було самодержавство – «форма правління державою, за якою верховна влада зосереджена необмежено в руках однієї особи – самодержця; абсолютна монархія, абсолютизм» [2]. Самодержавство інституціоналізувалося в часи Івана III (1462–1505), першого з царів (самопроголошений, але доти були князі), названого Великим за здобутки часів його правління (завоювання територій з виселенням звоєнованих углиб Московії, державна реформа з ліквідацією удільних князівств, проголошення московської церкви, кража двоголового візантійського герба). Попри васальну залежність від Золотої Орди, Іван III, у тому числі шляхом укладення династійного шлюбу із Софією Палеолог, племінницею останніх Візантійських імператорів Іоанна VIII та Костянтина XI, легітимізував російську державність саме через таку форму правління, як самодержавство. Навіть поверхневий погляд на здобутки цього зачинателя екстремальної форми абсолютизму (а цар мав більше влади, ніж конституційні монархи, яких зрівнювала законодавча влада, а також більше релігійного авторитету ніж західні монархи) дає нам виразне уявлення про зміст самодержавства: сам вирішив завойовувати (4 боярські республіки, в тому числі Новгородську, збільшивши територію Московії вдвічі), сам проголосив московську церкву (не переймався Томосом), сам запровадив державну символіку нелегітимним шляхом, сам проголосив себе царем (не очікував корони з Ватикану). Але головним змістом самодержавства таки й залишається цілковита повнота влади в руках однієї людини. Іван III легітимізував цю форму правління зовсім не легітимними методами, і вона проіснувала понад 400 років.

Повертаючись до теми Тараса Шевченка та його покарання царатом, то, з точки зору права, Микола I, який власноруч дописав на вирокі «під найсуворіший нагляд із заборонаю писати й малювати», чинив саме в рамках повноти самодержавної влади. Попри те, що участь Тараса Григоровича у Кирило-Мефодіївському братстві так і не була доведена слідством (за версією радянських істориків), він, безсумнівно, був знайомий не лише з його учасниками, а й із діяльністю. М. Костомарів написав, що

* Науковий керівник – доцент кафедри права ЛНУВМБ імені С.З. Гжицького, Богдан Мелех

«Тарасова муза прорвала якусь таємничу загату, вже кілька віків замкнену багатьома замками, припечатану багатьома печатями, засипану землею, навмисне поораною і засіяною, щоб сховати для потомства навіть місце, де знаходиться підземна порожнеча: Тарасова муза сміливо ввійшла в ту порожнечу з своїм невгасливим світильником і відкрила за собою шлях і соняшним промінням, і свіжому повітрю, і людській цікавості» [1]. У цьому висловлюванні й бачимо викриття справжньої причини суворості покарання Тараса Григоровича – відкриття і освічення таємничого, століттями захованого права народів та людей на свободу суверенно жити й думати.

Найбільш показовими у справі делегітимізації російського самодержавства стали 2 поеми: «Сон» і «Кавказ». Перша – комедія, друга, хоч і жанрово неокреслена, трагедія, оскільки починається із присвяти загиблому товаришу, в смерті якого Шевченком звинувачений самодержавний режим з його імперською політикою. Зупинюсь на хронологічно першій – поемі «Сон». Поетом створений візуально досконалий образ царя й цариці на тлі «райської» золотої розкоші

Так от де рай! Уже нащо
Золотом облиті
Блюдолизи; аж ось і сам,
Високий, сердитий,
Виступає; обок його
Цариця- небога,
Мов опеньок засушений,
Тонка, довгонога,
Та ще, на лихо, сердешне
Хита головою [3]

Тарас Шевченко протиставляє імперську велич і звичайну, слабку, людську природу, показує, що влада – це про те, хто її визнає, а не про те, хто її втілює. Цим він ставить під сумнів саму сутність самодержавства, отже, й політично-правового укладу. Далі опис продовжується сценою гуляння, в якій сатирично змальований формалізм механізмів реалізації влади (урядування), знову ж, через конкретних осіб, які її втілюють, а це – уряд, змальований Шевченком, знову ж через метаграму «уряд – у ряд» (в різних виданнях пишеться по-різному):

За богами — панства, панства
В сребрі та златі,
Мов кабани годовані,
Пикаті, пузаті!..
Аж потіють, та товпляться,
Щоб то ближче стати
Коло самих: може, вдарять
Або дулю дати
Благоволять; хоч маленьку,
Хоч півдулі, аби тільки
Під самую пику.

І всі уряд поставали
Ніби без'язики —
Анітель [3].

І, врешті, Тарас Григорович дезавує конкретні шляхи виконання рішень, що не передбачають самостійності жодного з учасників, крім джерела їх прийняття:

Довгенько вдвох походжали
Мов сичі надуті,
Та щось нишком розмовляли
Здалека не чути —
О отечестві, здається,
Та нових петлицях,
Та о муштрах ще новіших!..
А потім цариця
Сіла мовчки на дзиґлику.
Дивлюсь, цар підходить
До найстаршого... та в пику
Його як затопить!..
Облизався неборака
Та меншого в пузо —
Аж загуло!.. а той собі
Ще меншого туза
Межи плечі; той меншого,
А менший малого,
А той дрібних, а дрібнота
Уже за порогом
Як кинеться по улицах,
Та й дівай місити
Недобитків православних... [3]

Таким чином, поема «Сон» розкриває зміст нелегітимний зміст самодержавства, отже, делегітимізує його.

Звичайно, що навіть заклик чи спроба фізичного знищення царя (декабристи з їх «розбудженим» Герценом) є меншим злом, порівняно із тим, що зробив Тарас Шевченко, висміявши персоналії, сутність, механізми самодержавної системи влади, тим самим делегітимізувавши її.

Той-таки, Шевченків, механізм делегітимізації був запущений харківськими футбольними вболівальниками у 2014 році, підхоплений у 2022 щодо російського корабля.

Підсумовуючи, зазначу, що будь-яка політично-правова система втрачає легітимність тоді, коли її перестають визнавати ті, хто має жити в її рамках, тому Янукович втратив легітимність, тому Україна залишається суверенною державою (навіть на окупованих територіях, хоч і не діють українські закони, але й не втрачають легітимності), тому «буде тобі, враже, так, як Україна скаже».

Література

1. Салтовський О. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку XX сторіччя). Київ : ПАРАПАН, 2002. 396 с. URL: <http://litopys.org.ua/salto/salt.htm>.
2. Самодержавство – Академічний тлумачний словник української мови. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/samoderzhavstvo> (дата звернення: 13.11.2023).
3. Шевченко Т. Сон. Зібрання творів. Київ, 2003. Т. 1 : Поезія. С. 265–278. URL: <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev128.htm>.